

9. Yussion, R. (1974). *Pevcheskii holos* [Singing voice] Moscow.

10. Stoloff, B. (1972). *Vocal improvisation* (Techniques scat). [Vocal improvisation] Moscow.

11. Cathrine Sadolin (2000). *Complete Vocal Technique*. Denmark.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ШЕВЧЕНКО Анастасія Сергіївна – аспірантка кафедри мистецької педагогіки та хореографії Сумського державного педагогічного

університету імені А. С. Макаренка.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SHEVCHENKO Anastasia Sergiivna – postgraduate student, Department of art pedagogy and choreography of the Sumy state pedagogical University named after A. S. Makarenko.

Circle of research interests: professional training of future teachers of musical art.

УДК 378.147: 78

ХАНЬ ЮЙЦЕНЬ –

аспірант кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу та диригування Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
e-mail: baladynska@ukr.net

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Модернізація сучасної вищої мистецької освіти відбувається відповідно до нових орієнтирів, що визначаються загальними світовими процесами розвитку соціуму. Вочевидь підготовка компетентного, мобільного, готового до зовнішніх і внутрішніх змін фахівця, здатного до створення та здійснення стратегій фахового зростання визначає нові сенси в системі мистецької освіти, де одним із завдань має бути активізація самоорганізації вчителя музичного мистецтва.

Актуалізація ціннісних основ художньо-творчої самоорганізації особистості майбутнього педагога-музиканта значною мірою обумовлена соціальним контекстом розвитку індивіда та процесами конструювання власного професіоналізму, який, у свою чергу, залежить від сформованості вмінь самоорганізувати власну художньо-творчу діяльність і удосконалювати набуті вміння упродовж усього життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дотичними до досліджуваної проблеми є праці українських (І. Добронравова, І. Єршова-Бабенко, В. Лугай, Л. Малишко, А. Свідзинський, Я. Цехмістер, В. Цикін) та зарубіжних (В. Буданов, Т. Григор'єва, В. Данилов, М. Климонтович, О. Князева, С. Курдюмов, Г. Малинецький, І. Пригожин, Г. Рузавін, Г. Хакен, С. Харитонов, С. Хорунжий, Г. Шефер, Е. Янч) учених, у яких з позицій синергетики обґрунтовано теоретичні основи самоорганізації особистості.

Проблемі самоорганізації у науково-педагогічній літературі відведене чільне місце, оскільки автори досліджень вважають її формою прояву активності особистості в межах спеціально організованої діяльності (О. Барвенко, Т. Гура, Н. Дмитренко, Н. Дуднік, М. Дьяченко, Н. Кабусь, Л. Кандибович, С. Кульневич, В. Моросанова, Н. Попова, А. Яворський та інші). Професійній самоорганізації вчителя музичного мистецтва присвячені дослідження українських (К. Завалко, А. Зайцева, А. Маричева, Н. Млиницька, Т. Пляченко, Н. Салан, Н. Сегеда та інші) і російських авторів (В. Арюткін, Л. Лобова та інші).

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні сутності організаційних засад формування вмінь художньо-творчої самоорганізації вчителя музичного мистецтва на основі синергетичного підходу та системоутворюючих принципів: інтерактивності, цілісності, структурності, наступності.

Виклад основного матеріалу дослідження. З точки зору науки особистісна самоорганізація трактується як здатність і діяльність особистості, пов'язані з умінням організувати себе, які виявляються у цілеспрямованості, активності, мотивації і плануванні діяльності, самостійності і швидкості прийняття рішень, оцінці результатів праці, почутті обов'язку, а особистісна самоорганізація обов'язково передбачає процес самопізнання, самовизначення, саморозвитку та самореалізації [9].

О. Пруднікова вважає, що «самоорганізація особистості людини виявляється в цілеспрямованості, активності, обґрунтованості мотивації та плануванні діяльності, самостійності й швидкості прийняття рішень, оцінюванні наслідків праці, почутті обов'язку» [10, с. 104]. М. Дьяченко та Л. Кандинович розглядають самоорганізацію особистості як «інтегральну сукупність природних і соціально приданих властивостей, втілену в усвідомлених особливостях волі та інтелекту, мотивах поведінки, що реалізується в упорядкованості діяльності та поведінки» [4, с. 45].

Одним з продуктивних підходів до вивчення феномену творчості останнім часом став синергетичний підхід. Синергетика як нова наукова методологія вивчає складні, нелінійні, відкриті системи, тобто такі багаторівневі системи, розвиток яких важко передбачити, які постійно здійснюють обмін енергією та інформацією з оточуючим середовищем. Важливими особливостями таких систем є їх прагнення до самоорганізації, а також поліваріантність розвитку. Саме до таких систем належить феномен людської творчості, як у цілому людська особистість.

Про безпосереднє застосування методів синергетики до суб'єктивної творчості пишуть С. Князева і С. Курдюмов [6]. Механізм творчого мислення, з точки зору С. Князевої, це не випадковий перебір можливих варіантів з метою віднайдення єдино правильного. Механізм самоорганізації у творчому мисленні, швидше, може бути представлений як механізм поповнення невивантажених ланок, самодобудовування цілісного образу. Відповідно до синергетичної моделі, творче мислення являє собою самовиростання цілого з частини [7]. Як зауважив В. Біблер, при цьому потік думок і образів, що має людна, в силу своїх власних потенцій, вибудовує себе [2].

Творче мислення завжди пов'язано з великою кількістю можливих напрямів розвитку, що збільшуються під час кожного повороту думки. Говорячи мовою синергетики, кожен з таких «поворотів думки» є точкою бифуркації, що обумовлює розподілення подальших шляхів. Індивідуальній свідомості завжди тією чи іншою мірою властивий хаос, подолання якого можливе при наявності конкретної мети, хаос, що містить велику кількість потенційних можливостей для досягнення цієї мети.

Оскільки синергетична система – це система, що самоорганізується, то це означає, що художньо-творчий процес повинен підпорядковуватися загальним законам самоорганізації. Урахування цієї особливості дозволяє підійти до аналізу процесу фахового становлення вчителя музичного мистецтва і управління ним з позиції синергетики,

необхідності узгоджувати дії всіх компонентів освітньої структури на основі регуляції таких складних процесів, як самоорганізація, самооцінка, самоврядування.

Вивчення індивідуального і неповторного, визнання важливої ролі випадкових чинників, а значить, і непередбачуваності результату, багатоваріантність шляхів розвитку, що визначається внутрішніми характеристиками системи, незворотність розвитку – всі ці принципи синергетичного стилю мислення особливо доречні при розгляді проблем музичної педагогіки. Ю. Цагареллі, розділяючи особистісну і діяльну самоорганізацію, дає їм такі визначення: «самоорганізація особистості – це процес свідомого і цілеспрямованого конструювання своєї особистості, виходячи з наявних еталонних уявлень і результатів самооцінки. Процеси самоорганізації особистості задовольняють потреби в чіткому розумінні мети розвитку особистості» [11, с. 11–13]. Процес самоорганізації діяльності забезпечує визначення магістральних шляхів досягнення цієї мети [5].

У нашому дослідженні формування вмінь художньо-творчої самоорганізації вчителя музики важливим є визначення впливу синергетики на розвиток художньо-творчого процесу у площині освітнього середовища, оскільки вона орієнтує на багатомірність, багатокомпонентність і варіативність процесів художньо-творчого пізнання.

Слід зазначити, що художньо-творча реальність потрактовується як динамічне ціле, що містить як раціонально-логічні, так і емоційно-образні складові художньо-творчого процесу, ключовим компонентом якого є чуттєве сприйняття. Отже, при дослідженні художньо-творчих процесів варто враховувати причинно-наслідкові зв'язки з акцентом на унікальності, неповторності розвитку особистості.

Таким чином, синергетичні ідеї дозволяють розглядати художньо-творчий процес як складний багаторівневий процес, що передбачає інтерпретацію явищ і фактів у руслі активного саморуху, поліваріантності і альтернативності шляхів розвитку.

У площині мистецької освіти і в руслі наших досліджень нам імпонує розуміння художньо-творчого процесу В. Верякіною. Автор рельєфно наголошує на його спрямованні на формування особистості вчителя музичного мистецтва як індивідуального, унікального суб'єкта спонтанної творчої діяльності, результатом якого є реалізація його призначення, «можливість стати індивідуальним, унікальним самозосередженням духовності,

спираючись на зразки для наслідування» [3, с. 274].

З позицій синергетичного підходу художньо-творчий процес можна представити як цілісну систему, що включає в себе цілий ряд підсистем: викладача, студента, мистецьке та освітнє середовище, студентський і викладацький колективи тощо. Всі підсистеми взаємопов'язані і знаходяться в стані динамічної рівноваги. Зв'язки, що виникають між ними, носять найрізноманітніший характер залежно від функції підсистеми і цільових задач, поставлених перед ними. Найбільш глибокий взаємозв'язок – це передача художньо-творчої інформації, коли кожна з підсистем несе свою інформацію іншим підсистемам, отримуючи від них інформацію нового якісного змісту.

Звідси випливають наступні судження: у характеристиці категорії художньо-творчої самоорганізації на перший план виступає її істотна характеристика, а саме це певний спосіб реагування людини на вплив мистецького середовища. У процесі художньо-творчої самоорганізації відбуваються не хаотичні, а спрямовані, усвідомлені зміни, що призводять до якісної трансформації елементів системи і їхніх функцій, а також виникають і ускладнюються нові динамічні зв'язки і взаємини із мистецьким середовищем. Концептуально-методологічна новизна ідей художньо-творчої самоорганізації пов'язана також з визнанням здатності різних систем до саморозвитку не лише за рахунок припливу творчої енергії, художньо-творчої інформації ззовні, а насамперед за рахунок використання внутрішніх можливостей особистості.

Таким чином, одним з результатів застосування ідей синергетики у мистецькій освіті є ідеї здатності суб'єктів освітнього процесу до самоорганізації. Розглядаючи питання самоорганізації вчителя музичного мистецтва ми бачимо, що вона найтіснішим чином пов'язана з процесами професійного саморозвитку, самореалізації, самовираження, самопізнання, самовдосконалення і самоосвіти. Відомо, що особистість, яка самоорганізується, швидше, раціональніше і економічніше з точки зору витраченого часу, вирішує поставлені перед нею професійні завдання, ефективніше долає труднощі і активніше проявляє ініціативу, творчі здібності.

З огляду на вище сказане, синергетичний підхід можна вважати науково-методологічною основою підготовки музиканта, в опорі на який уможливується кристалізація ефективних педагогічних стратегій досягнення «соціально затребуваних результатів музичної освіти, що охоплюють не вузько педагогічний рівень, а рівень соціуму, сферу суспільних інтересів, потреб, які виявляються у процесі взаємодії сфер освіти

(професійної, виховання, просвітництва), культури, мистецтва, а також міжнародної (міждержавної) взаємодії культур» [1, с. 14].

З точки зору В. Лутай, синергетику можна вважати домінуючою методологічною основою нашого дослідження, оскільки вона характеризує процеси самоорганізації в різних системах і виступає як мегадисциплінарна і мультидисциплінарна наука, що привносить свій понятійний апарат і закономірності в педагогічну науку. Автор називає синергетичну парадигму як «відносно жорсткий каркас методологічних принципів», що дедалі більше застосовується у реформуванні освітніх систем [8, с. 812–813].

Узагальнивши висновки науковців і з'ясувавши, що самоорганізація особистості вчителя музичного мистецтва – це детермінований базисною потребою особистості процес, побудований на цілеспрямованому, активному втіленні її сутнісних сил, який забезпечується власною упорядковано-спланованою діяльністю і спричиняється відповідністю законам духовного, психічного і фізичного буття людини, ми окреслили системоутворюючі принципи організаційно-методичної системи формування вмінь художньо-творчої самоорганізації вчителя музичного мистецтва, а саме принципи інтерактивності, цілісності, структурності, наступності.

Перший принцип, який ми виділили – принцип інтерактивності. Назва принципу походить від англословного терміна, який означає навчання і навчання, які побудовані на взаємодії. Відповідно до цього принципу традиційна активність викладача змінюється активністю студентів. Викладач не дає готових знань, а спонукає студентів до самостійного пошуку.

Принцип інтерактивності дозволяє максимально використовувати особистий досвід кожного студента, заснований на атмосфері співпраці, поваги до думки кожного, вільного вибору особистих рішень. Принцип інтерактивності у нашому дослідженні є провідним.

Наступний принцип цілісності. Цілісність – це певна якісна повнота, внутрішня єдність даного явища, що виражається в його системності, структурності, стійкості, відособленості, самостійності цілого, в його способі існування, в його специфічній якості (В. Ільїн).

Принцип цілісності забезпечує сприйняття майбутнім учителем музичного мистецтва свого особистісного саморозвитку як системи, що складається з взаємозв'язаних компонентів самоусвідомлення, самооцінки, самоорганізації і самоврядування. Даний принцип визначає саме таку сукупність складових процесу навчання, в якій

відбувається підвищення ініціативності і активності студентів, розвиток самоусвідомлення, який спонукає майбутнього вчителя до вдосконалення власної особистості.

Наступний принцип, що взаємопов'язаний з принципом цілісності – принцип структурності.

Назва принципу походить від латинського терміна, що означає побудову, розташування, порядок, сукупність стійких зв'язків об'єкта, що забезпечують його цілісність і тотожність самому собі, тобто збереження основних властивостей при різних зовнішніх і внутрішніх змінах. Ми в своїй роботі виділили принцип структурності для розуміння взаємовпливу компонентів фахового становлення майбутнього вчителя музики і визначення специфіки його діяльності щодо розвитку відповідних умінь художньо-творчої самоорганізації.

З принципами інтерактивності, цілісності, структурності пов'язаний принцип спадкоємності, який забезпечує послідовність процесу формування вмінь художньо-творчої самоорганізації вчителя музики.

Висновки і перспективи подальших розвідок напрямку. Таким чином, переосмислення традиційних підходів до практики мистецької освіти на основі застосування синергетичного підходу як методологічного підґрунтя організації процесу формування вмінь художньо-творчої самоорганізації вчителя музичного мистецтва уможлиблює формулювання ідеї сутнісного впливу останнього на фахове становлення особистості майбутнього та його здатності до самоорганізації.

Усі виявлені принципи тісно взаємопов'язані і взаємозумовлені, утворюють систему, функціонування якої і задає логіку процесу формування вмінь художньо-творчої самоорганізації майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Провідним принципом ми вважаємо принцип інтерактивності, який забезпечує запуск внутрішніх механізмів самоорганізації майбутніх учителів, актуалізує всі сфери індивідуальності студентів. На реалізацію цього принципу працюють принципи цілісності і структурності. Принцип цілісності забезпечує фахове становлення майбутнього вчителя музичного мистецтва як системи, що складається з взаємозв'язаних компонентів самоусвідомлення, самооцінки, самоорганізації і самоврядування. Принцип структурності обумовлює розуміння студентом важливості власної художньо-творчої самоорганізації і визначає специфіку діяльності щодо формування відповідних умінь. Принцип наступності забезпечує послідовність процесу формування вмінь художньо-творчої самоорганізації вчителя музики.

Подальшого вивчення та наукового обґрунтування потребує проблема конкретизації засобів управління процесом формування вмінь художньо-творчої самоорганізації студентів вузу, що уможливить зрозуміння змісту, основних функцій та умов його протікання. Це дозволить виважено керувати даним процесом у фаховій підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва, прогнозуючи його результати та шляхи корекції.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Аванесов Ю. М. Системно-синергетический принцип обучения в музыке / Ю. М. Аванесов: автореф. дис. доктора пед. наук 13.00.02. – М., 2009. – 44 с.
2. Библер В. С. Мышление как творчество (введение в логику мыслительного диалога) / В. С. Библер. – М.: Политиздат, 1975. – 399 с.
3. Веряскина В. П. Императивы экологической этики и новый образ человека / В. П. Веряскина // Синергетическая парадигма. Человек и общество в условиях нестабильности. – М.: Прогресс-Традиция, 2003. – С. 266–279.
4. Дьяченко М. И. Краткий психологический словарь: Самоорганизация / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск: Хэлтон, 1998. – 399 с.
5. Ишков, Д. А. Учебная деятельность студента: психологические факторы успешности: Монография / Д. А. Ишков. – М.: АСВ, 2004. – 224 с.
6. Князева Е.Н., Курдюмов С.П. Основания синергетики: Человек, конструирующий себя и свое будущее / Е.Н. Князева, С.П. Курдюмов. – М.: КомКнига, 2010. – 232 с.
7. Князева Е.Н., Курдюмов С.П. Синергетика как новое мировидение: диалог с И. Пригожиным / Е.Н. Князева, С.П. Курдюмов. // Вопросы философии. – № 12, 1992. – с. 3–20.
8. Лутай В. С. Синергетичний підхід в освіті / В. С. Лутай / Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 812–813.
9. Платонов К. К. Краткий словарь системы психологических понятий / К. К. Платонов. – М.: Высшая школа, 1984. – 174 с.
10. Прудникова О. В. Синергетика як нова методологія прогнозування майбутнього / О. В. Прудникова. // Наукові записки Харківського військового університету. Соціальна філософія, психологія. – Харків: ХВУ, 2003. – Вип. 3 (18). – С. 104.
11. Цагарелли Ю. А. Процессы самоорганизации, самоуправления и саморегуляции / Ю. А. Цагарелли. // Теоретические и прикладные исследования психической саморегуляции. – Казань, 1982. – С. 11–13.

REFERENCES

1. Avanesov, Yu. M. (2009). *Sisystemno-sinerhetycheskyi printsyp obucheniya v muzyke*. [System-synergetic principle of learning in music]. Moscow.
2. Bibler, V. S. (1975). *Myshlenye kak tvorchestvo (vvedenie v lohiku myslitelnoho dialoha)*. [Thinking as creativity (introduction to the logic of mental dialogue)]. Moscow.

3. Veriaskyna, V. P. (2003). *Imperativy ekolohycheskoi etiky i novyy obraz cheloveka*. [The imperatives for environmental ethics and a new image of man]. Moscow.

4. Diachenko, M. Y. (1998). *Kratkyi psykholohycheskyi slovar: Samoohanyzatsiya*. [Concise dictionary of psychology: self-organization]. Minsk.

5. Yshkov, D. A. (2004). *Uchebnaia deiatelnost studenta: psikholohycheskye faktory uspekhnosti*. [Educational activity of the student: psychological factors of success]. Moscow.

6. Kniazeva, E. N., Kurdiunov, S. P. (2010). *Osnovaniya sinerhetyky: Chelovek, konstruiuiushchyi sebja i svoe budushchee* [The Foundation of synergy: Man constructing himself and his future]. Moscow.

7. Kniazeva, E.N., Kurdiunov, S.P. (1992). *Sinerhetyka kak novoe mirovidenie: dialoh s Y. Prihozhynym*. [Synergetics as a new world-view: dialogue with I. Prigozhin]. Moscow.

8. Lutai, V. S. (2008). *Sinerhetychnyi pidkhid v osviti*. [Synergetic approach in education] Kyiv.

9. Platonov, K. K. (1984). *Kratkyi slovar systemy psikholohycheskikh ponyatiy*. [Glossary system of psychological concepts] Moscow.

10. Prudnykova, O. V. (2003). *Synerhetyka yak nova metodolohiia prohozhuvannia maibutnoho*. [Synergetics as a new methodology of predicting the future]. Kyiv.

11. Tsaharely, Yu. A. (1982). *Protsessy samoohanyzatsyy, samoupravleniya i samorehuliatyy*. [The processes of self-organization, self-governance and self-regulation]. Kazan.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ХАНЬ ЮЙЦЕНЬ – аспірант кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу та диригування Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

HAN HUIZENG – postgraduate student of the Department of theory and methodology of music education, choral singing and conducting NPU named after N. Drahomanov.

Circle of research interests: professional training of future teachers of musical art.

УДК 378.

ЯО ЯМІН –

аспірант кафедри педагогіки мистецтва і фортепіанного виконавства Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
e-mail: qeyaomm@gmail.com

ТЕОРЕТИКО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОСТОРУ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-МУЗИКАНТІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Підготовка фахівців нового покоління спонукає внесення змін у навчальну діяльність майбутніх педагогів загалом і педагогів-музикантів зокрема. У зв'язку з цим відбувається переосмислення цілей і завдань навчання, його змісту, у зв'язку з цим з'являються нові навчальні дисципліни, розробляються нові активні методи і форми організації діяльності, нові педагогічні технології; у цілому, відбувається зміна освітніх орієнтирів.

Освітні орієнтири на даний час більше спрямовані на формування творчої, самостійної, діяльної особистості, здатної до продуктивної навчальної діяльності. Еталоном педагога-професіонала стає особистість, яка володіє: системним мисленням, творчою активністю, професійною мобільністю і адаптивністю, високим рівнем особистісного саморозвитку.

Одним з головних завдань, визначених у статті 26 Закону України «Про вищу освіту», є формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного

виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Фундаментальними дослідженнями, пов'язаними з самоорганізацією навчального процесу у середній та вищій школі займалися вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема: (К. Абульханова-Славська, В. Бабинцева, Л. Бевзенко, О. Бодальов, А. Деркач, С. Вітвіцька, С. Сисоева, В. Сластьонін та ін.). Окремі аспекти самоорганізації навчальної діяльності в закладах мистецької (музичної) освіти розглянуто такими вченими, як: Н. Гуральник, О. Олексюк, Лі Сиюнь, Бай Шаожун, О. Щолокова, Юань Янь та інші. Однак, не дивлячись на велику кількість наукових досліджень, питання самоорганізації навчального простору залишаються актуальними і на даний час.

Метою статті є дослідження наукових